

SOCIJALNI IDENTITETI, PRISTUP VISOKOM OBRAZOVANJU I ODABIR STUDIJA

Sažeti nalazi projekta s preporukama

UVOD: O SOCIJALNOJ DIMENZIJI VISOKOG OBRAZOVANJA

Potpisivanjem Praškog priopćenja iz 2001. godine Hrvatska je formalno pristupila projektu izgradnje Europskog prostora visokog obrazovanja, poznatijeg kao bolonjski proces, a ostvarivanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja je jedan od njegovih prioriteta. Prema Londonskom priopćenju iz 2007. godine, kojega potpisuju ministri zaduženi za visoko obrazovanje iz država koje provode bolonjski proces, ostvarivanje socijalne dimenzije bi značilo da **socijalni profil studenata koji upisuju studij i uspješno ga završavaju odražava socijalni profil šireg stanovništva**. U temeljnim dokumentima bolonjskog procesa (uključujući posljednje Jerevansko priopćenje potpisano od strane ministara u svibnju 2015. godine) ministri se obvezuju poduzeti mjere kojima bi se taj cilj ostvario.

O PROJEKTU

Projekt **Socijalni identiteti, pristup visokom obrazovanju i odabir studija** provodi Institut za društvena istraživanja u Zagrebu¹. Projekt financira Hrvatska zaklada za znanost.

Projektom se željelo identificirati čimbenike koji oblikuju odluku o nastavku školovanja na visokoškolskoj razini i odabir studija učenika i učenica završnih razreda srednjih škola u Hrvatskoj. Specifičnije, istraživanjem provedenim u sklopu projekta željelo se odgovoriti na pitanje **koji su institucijski, društveni i individualni čimbenici poticajni, a koji nepoticajni za nastavak školovanja na visokoškolskoj razini te kako su oni povezani s odabirom određenog studija**. Teorijski okvir projekta čine pojmovi iz Bourdieuove teorije prakse te Ecclesina teorija očekivanja i vrijednosti.

Anketno istraživanje projekta provedeno je u proljeće 2014. godine na 5%-om nacionalnom uzorku učenika i učenica završnih razreda trogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih škola te gimnazija. Anketiranje je provedeno u 98 škola s ukupno 2106 učenika. Uzorak je reprezentativan prema spolu, vrsti srednje škole koju učenici pohađaju te prema županijama i regijama Republike Hrvatske. Osim ankete provedeni su i polustrukturirani intervjui s 14 učenika i 11 učenica završnih razreda gimnazija, četverogodišnjih i trogodišnjih strukovnih škola.

¹ Istraživački tim projekta čine B. Baranović (voditeljica projekta), K. Doolan, I. Jugović, O. Klepač, I. Košutić i S. Puzić. Mrežna stranica projekta: <http://www.idi.hr/sipvoos>

Projektnim nalazima i preporukama želi se pridonijeti ostvarivanju inkluzivnijeg sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj, odnosno ostvarivanju **socijalne dimenzije visokog obrazovanja**.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

STUDIRATI ILI NE?

Većina anketiranih učenika (2/3) **planira upisati studij**. 1/3 ili ne misli studirati ili još nije donijela odluku vezanu uz nastavak školovanja. Učenici se u svojim planovima razlikuju prema tipu škole koju pohađaju: dok 98.5% učenika gimnazija namjerava studirati, isto planira 75% učenika četverogodišnjih škola i 16.5% učenika trogodišnjih strukovnih škola.

UTJECAJ OBRAZOVNO KORISNIH RESURSA

Učenici koji namjeravaju studirati, oni koji ne misle studirati te oni koji ne znaju hoće li studirati razlikuju se prema posjedovanju obrazovno korisnih resursa.

Učenici koji planiraju studirati nalaze se u ekonomski povoljnijem položaju od učenika koji ne planiraju studirati ili još nisu donijeli takvu odluku, i to s obzirom na posjedovanje obiteljske imovine i nekretnina, ali i kada je riječ o općoj procjeni obiteljske financijske situacije.

Učenici koji planiraju studirati imaju više obrazovno korisnih socijalnih kontakata od učenika koji ne planiraju studirati ili još nisu donijeli takvu odluku. Podaci ukazuju na važnost obiteljskih i drugih neformalnih društvenih veza kod odluke o studiranju te na razmjerno **slab utjecaj institucijskih aktera kao što su nastavnici ili profesionalni savjetnici**.

Učenici koji planiraju studirati raspolažu i s više kulturnih resursa. Oni u prosjeku imaju bolje obrazovane roditelje koji češće sudjeluju u kulturnim aktivnostima, posjeduju više knjiga i drugih kulturnih dobara, češće posjećuju muzeje, umjetničke galerije ili primjerice koncerte klasične glazbe, češće pohađaju glazbenu školu i druge izvanškolske aktivnosti te više čitaju izvan školskih obaveza od ostalih učenika.

UTJECAJ ŠKOLE

Učenici koji planiraju studirati najčešće procjenjuju svoju školu kao akademski poticajnu sredinu i instituciju visokog statusa. U manjoj mjeri tako svoju školu procjenjuju oni koji još nisu odlučili hoće li studirati, a razmjerno najmanje oni koji ne planiraju nastavak školovanja na visokoškolskoj razini. Nalazi nam govore da su ugled škole, dostupnost informacija u vezi nastavka školovanja ili podrška nastavnika važni čimbenici u odluci o studiranju.

RAZLOZI ZAŠTO NE STUDIRATI

72% učenika koji ne planiraju studirati ili još nisu sigurni kao razlog navode želju da počnu što prije zarađivati i da se time osamostale. 38% želi obavljati posao za koji procjenjuju da nije potrebno daljnje školovanje, 34% navodi da studiranje nije za njih, 33% smatra da nisu dobro pripremljeni za ono što se traži na studiju, a 30% navodi kako nema financijska sredstva za studiranje. Učenici trogodišnjih srednjoškolskih programa navodili su polaganje razlikovnih predmeta u školi kao otežavajuću okolnost za nastavak školovanja na visokoškolskoj razini.

ŠTO PLANIRAJU UPISATI UČENICI, A ŠTO UČENICE?

Od svih učenika koji namjeravaju studirati, **14% djevojaka i 55% mladića odgovara da će vjerojatno ili sigurno upisati studij iz tehničkih znanosti**, dok **53% djevojaka i 25% mladića odgovara da će vjerojatno ili sigurno upisati studij iz društveno-humanističkih znanosti**.

Za odabir područja studija ključna je učenička motivacija za to područje, no i rodni stereotipi i rodne uloge također su važni prilikom te odluke. Djevojke i mladići će u manjoj mjeri birati studij ukoliko smatraju da njihov rod/spol nije talentiran za to područje te ukoliko smatraju da njihova rodna uloga nije u skladu sa slikom o području tog studija.

RAZLIKE U MOTIVACIJI ZA MATEMATIKU I HRVATSKI JEZIK

Mladići imaju snažniju motivaciju za matematiku od djevojaka, a djevojke su jače motivirane za hrvatski jezik od mladića. Djevojke i mladići koji sebe vide kompetentnijima u matematici i očekuju da će u budućnosti biti uspješniji u matematici te koji smatraju matematiku korisnijom za svoju budućnost, imaju snažniju namjeru odabira tehničkog studija. Također, društveno-humanistički studij će vjerojatnije odabrati oni mladići i djevojke koji hrvatski jezik procjenjuju korisnijim za svoju budućnost.

STEREOTIPI O ZANIMANJIMA

79% djevojaka i 85,3% mladića smatra da su muškarci više talentirani za zanimanja u području tehničkih znanosti od žena. Nadalje, **66,5% djevojaka i 51% mladića smatra da su žene talentiranije za zanimanja u području društveno-humanističkih znanosti od muškaraca.** Osim toga se djevojke koje vjeruju da su žene manje talentirane za zanimanja u području tehničkih znanosti u manjoj mjeri odlučuju upisati tehnički studij. Slično tome, mladići koji vjeruju da su muškarci manje talentirani za zanimanja u području društveno-humanističkih znanosti, u manjoj mjeri biraju taj tip studija.

RODNE ULOGE

Feminina i maskulina ponašanja, osobine i interesi su se također pokazali važnim čimbenicima odabira studija. **„Tipično muški“ odnosno tehnički studij će vjerojatnije birati djevojke čija je rodna uloga manje feminina, kao i mladići čija je rodna uloga manje feminina i više maskulina.** Za razliku od toga, „tipično ženski“, odnosno društveno-humanistički studij, će vjerojatnije birati djevojke čija je rodna uloga manje maskulina.

PREPORUKE

- ❖ Nalaz o razmjerno malom utjecaju nastavnika u školi i savjetnika za profesionalno usmjeravanje izvan škole na odluku o studiranju upućuje na **potrebu provođenja programa profesionalnog usavršavanja nastavnika i stručnih suradnika za pružanje obrazovnih savjeta učenicima**. Nastavnici koji su sudjelovali u radionicama provedenima u sklopu projekta kao prepreku tomu naveli su nedovoljno vremena za individualni pristup učenicima te sugerirali kao rješenje povezivanje učenika škole s bivšim učenicima koji su upisali studij, ali i **zapošljavanje više stručnih suradnika u školama** u čijem bi opisu posla bilo savjetovanje učenika vezano uz nastavak školovanja.
- ❖ Radi savjetovanja učenika o studiranju potrebno je **ojačati suradnju škola s roditeljima, drugim institucijama koje se bave profesionalnom orijentacijom te s visokoškolskim institucijama**. U pogledu potonjeg, primjer dobre prakse čini inicijativa *Štokholmsko sveučilište za sve* koja uključuje odlaske u škole tzv. „ambasadora sveučilišta“ koji informiraju učenike o mogućnostima studiranja. U sklopu inicijative omogućuje se nekim učenicima i provođenje dva tjedna na sveučilištu prije samog upisa. Inicijativa je primarno usmjerena na učenike iz obitelji nižeg ekonomskog statusa te učenike s invaliditetom.
- ❖ Nalaz o povezanosti ekonomskog statusa obitelji učenika s namjerom o studiranju ukazuje na **važnost daljnjeg unapređenja različitih mjera materijalne potpore studentima iz ekonomski slabije stojećih obitelji** (stipendije, smještaj u studentskim domovima). Nalazi ukazuju i da učenici nisu dovoljno informirani o mogućnostima stipendiranja pa se preporučuje poboljšanje informiranja u tom segmentu.
- ❖ Podatak da postoje formalne barijere nastavku školovanja na visokoškolskoj razini za učenike trogodišnjih srednjoškolskih programa ukazuje na **potrebu osiguranja financijske, organizacijske i kadrovske potpore za prelaženje iz trogodišnjih u četverogodišnje programe** i njihovo uspješno završavanje. Ukazuje i na potrebu reforme kurikuluma trogodišnjeg strukovnog obrazovanja.
- ❖ Nalaz da djevojke u manjoj mjeri biraju tehničke studije, a mladići društveno-humanističke studije te da svoje obrazovne odluke temelje na rodnim stereotipima o zanimanjima u tim područjima, ukazuje da bi **trebalo provoditi rodno osjetljiv program profesionalnog savjetovanja učeničke populacije**. Ključno bi bilo učenike poučavati rodnoj ravnopravnosti, rodnim stereotipima i rodnim ulogama tijekom obrazovanja te im pružati specifičnije informacije o mogućnostima različitih obrazovnih i profesionalnih odabira. Preciznije, u sklopu takvog programa bi se učenike viših razreda osnovne škole i srednjoškolce moglo poticati da propituju svoja uvjerenja o tome koja su zanimanja tipično muška, a koja tipično ženska, zatim poticati ih da saznaju više o zanimanjima koja su im zanimljiva, ali za koja vjeruju da se u njima zapošljava više pripadnika suprotnog spola.
- ❖ Preporučuje se i **uključivanje nastavnika i osoba koje provode profesionalnu orijentaciju u edukaciju o rodno osjetljivom savjetovanju djece o obrazovnim odabirima** te im omogućiti da propituju svoje stereotipe i uvjerenja o uvriježenim rodnim ulogama. Ovakvu edukaciju bi valjalo ponuditi tijekom inicijalnog obrazovanja i profesionalnog usavršavanja učitelja, profesora, psihologa i pedagoga.